

Toplum Temelli Turizm Konulu Türkçe Yayınların Bibliyometrik Analizi

Özgür ÇALKIN^{1*} , Öznür SİDAL²

¹ Asst. Prof. Dr., Kafkas University, Sarıkamış Tourism Faculty, Tourism Guidance Department, Kars, Türkiye

² Asst. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Tourism Faculty, Tourism Management Department, Van, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 31.07.2024

Doi: 10.31200/makuubd.1525936

Kabul Tarihi/Accepted: 27.09.2024

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Ekonomik kalkınmada öncü sektörlerden biri olan turizm vasıtasıyla gerçekleşen faaliyetler toplum ve çevre üzerinde olumlu ve olumsuz bazı değişikliklere yol açmaktadır. Turizmin yarattığı olumsuz etkilerin (ekonomik, toplumsal, çevresel vb.) azaltılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bir dönüşüm aracı olma işlevinin ön planda tutulması büyük önem arz etmektedir. Turizmin sürdürülebilirliği yaklaşımından hareketle oluşturulan turizm plan ve politikalarında önemli paydaşlardan biri de yerel halktır. Yerel halkın turizm süreçlerine katılımını ifade eden toplum temelli turizmin son yıllarda turizmin kalkınması ve sürdürülebilirliği kapsamında etkili bir araç olarak görüldüğü düşünülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de toplum temelli turizm konusunun ne düzeyde çalışıldığı bu çalışmanın merak konusudur. Mevcut çalışmada süre kısıtı konmadan doküman taraması yöntemiyle Türkiye’de yayımlanan bildiri, makale ve tez kategorisindeki çalışmalar incelenmiştir. Erişilen 27 adet çalışmanın bibliyometrik analizlerinin yapılmasında Microsoft Excel ve MAXQDA 22 programlarından yararlanılmıştır. Çalışmalar, yayımlandığı yıl, yayın türü, yazar sayısı, yazar sayısı, anahtar kelime, makalelerin yayımlandığı dergi, atıf sayısı, tez çalışmalarının yürütüldüğü kurum ve ana bilim dalları, konuların işleniş biçimi, araştırma yöntemi, tekniği ve örneklem seçimi kriterleri temelinde incelenmiştir. Elde edilen bulgular; yayınların, çoğunlukla makale çalışmalarından oluştuğunu, toplum temelli turizm konusu odağında yayımlandığı ve yayınlarda çoğunlukla nicel araştırma yönteminin tercih edildiğini göstermektedir. Araştırma sonucunda toplum temelli turizm konusunun Türkiye’de henüz yeterince ilgi görmediği tespit edilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Turizm, Toplum Temelli Turizm, Bibliyometrik Analiz.

Bibliometric Analysis of Turkish Publications on Community Based Tourism

ABSTRACT

Activities carried out through tourism, which is one of the leading sectors of economic development, lead to some positive and negative changes in society and the environment. It is of great importance to reduce the negative impacts of tourism (economic, social, environmental, etc.) to ensure its sustainability and to prioritize its function as a transformation tool. One of the most important stakeholders in tourism plans and policies based on a sustainable tourism approach is the local community. In recent years, community-based tourism, which refers to the participation of local residents in tourism processes, has been considered an effective tool for the development and sustainability of tourism. In this context, the level of study on the subject of community-based tourism in Türkiye is the subject of curiosity of this study. In the current study, studies in the categories of announcements, articles and theses published in Türkiye were examined by document scanning method without any time limit. Microsoft Excel and MAXQDA 22 programs were used in the bibliometric analysis of 27 retrieved studies. The studies were examined on the basis of the year of publication, type of publication, number of authors, the keywords, the journal in which the articles were published, the number of citations, the institution and the main scientific fields in which the dissertation studies were carried out, in which the topics were treated, the research method, the technique and the sample selection criteria. The results show that the publications consist mainly of article studies, are published with a focus on community-based tourism, and that the quantitative research method is preferred in the publications. As a result of the research, it was found that the topic of community-based tourism has not yet received sufficient attention in Türkiye and suggestions were developed.

Keywords: Tourism, Community-Based Tourism, Bibliometric Analysis.

1. GİRİŞ

Ekonomik kalkınmayı sağlaması yönüyle ön plana çıkan turizm sektöründe kitle turizmi gibi aşırı turizme sebep olan faaliyetler aracılığıyla sosyal eşitsizliklerin görülmesi ve sürdürülebilirlik açısından risk teşkil eden durumların artması nedeniyle alternatif turizm yaklaşımlarına duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Bu ihtiyaca binaen turizmin sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ya da önlenmesi amacıyla doğa temelli turizm, eko turizm gibi alternatif turizm çeşitleri ortaya

çıkıştır. Bu alternatif turizm çeşitlerine paralel olarak yoksul odaklı turizm, sorumlu turizm, gönüllü turizm, adil turizm gibi modeller sürdürülebilir turizmin gelişimini sağlamaya yöneliktir ve yoksullukla mücadele, insan hakları, demokrasi ve iyi yönetim gibi ilkeleri esas almaktadır (Tasci vd., 2013).

Keşfedilmemiş yeni destinasyonların farkedilmesi, geleneklere, tarihi dokuya ve destinasyonun kendine özgü kültürüne daha fazla odaklanan turizm yaklaşımlarının ortaya çıkması, turist davranışlarında ve tercihlerinde değişiklikler gözlemlenmesine sebep olmaktadır (López-Guzmán vd., 2011). Diğer taraftan turizmin gelişebilmesi ve yerel toplulukların turizmden ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel faydalar elde edebilmesi sadece yatırımlar ve hükümet desteği ile mümkün olmamakta; yerel halkın katılımı ve desteğini de gerektirmektedir (Pramanik & Rahmanita, 2023). Bu bağlamda turizm gelişimini sürdürmek, planlama sürecinde ev sahibi topluma odaklanan ve nihayetinde daha sürdürülebilir bir turizm sektörü yaratma amacıyla da ortaya toplum temelli turizm kavramı çıkmıştır. Toplum temelli turizm yerel toplulukları kapsayan, onların yaşadıkları bölgede bulunan doğal varlıklar ve kültürel çekiciliklere dayanan alternatif turizm yaklaşımıdır (Aydemir & Kazaoğlu, 2016, s.171; Nelson, 2003).

Toplum temelli turizm, sembolik eylemlerin ötesinde bireyler ve toplum açısından belirli hedeflerin ve çıkarların ortak bir potada birleşmesi, düşünmenin, etkileşimin ve karar vermenin kolektif şekilde ilerlediği bir süreci içermesi yönüyle yerel halk odaklı turizm yaklaşımlarını beslemektedir (Ruiz-Ballesteros, 2022). Benzer şekilde gerek turist tercihlerindeki değişiklikler gerekse yerel halkın katılımının önemsendiği anlayışların gölgesinde ortaya çıkan farklı yaklaşımlarla birlikte turistlerin yöneldiği turizm türlerinden biri olan ve tüm dünyada prestij kazanarak kitle turizmine karşı bir alternatif potansiyeli taşıyan toplum temelli turizm, yerel halkla teması ve farklı duyguların deneyimlenmesini desteklemektedir (López-Guzmán vd., 2011). Toplum temelli turizm geçmişten günümüze pek çok araştırmacının da iddia ettiği gibi, topluluğun katılımına, yeni yönetim ve dirençli mekanizmaların uygulanmasına ve konuklar ve ev sahipleri için özgün deneyimler yaratılmasına olanak tanımaktadır (Murphy, 1985; López-Guzmán vd., 2011; Santos vd., 2022). Bununla birlikte sürdürülebilirliğin giderek daha fazla tanınmasıyla da toplum temelli turizm, sürdürülebilir turizmin sağlanmasında daha önemli bir konu haline gelmiştir (Han vd., 2019). Nitekim toplum temelli turizm geliri artırarak, kaliteli işler yaratarak, yerel toplumun geleneksel değerlerini canlandırarak, toplumun güçlenmesini sağlayarak ve doğal çevreyi

koruyarak bir toplumun ekonomik, sosyokültürel ve çevresel fayda düzeyini yükseltebilmektedir (Lemelin vd., 2015).

Uluslararası alanyazında toplum temelli turizmin önemini vurgulayan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu vurgu doğrultusunda Ruiz-Ballesteros'un (2022) turistik faaliyetin hem öznesi hem nesnesi konumunda olan toplumun merkeziliğinin öneminin anlaşılmasına rağmen toplum temelli turizmin alanyazında hakettiği ilgiyi henüz görememiş olduğuna yönelik tespiti bu çalışmanın esin kaynağını oluşturmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmada son yıllarda uluslararası alanyazında daha sık ele alınmaya başlanmış olan toplum temelli turizmin Türkiye'de gördüğü ilgi ve alanyazın gelişiminin belirli parametrelerle incelenmesi amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kalkınmada toplumsal katılımın önemi, Birleşmiş Milletler, ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası gibi önde gelen uluslararası kuruluşlar tarafından tanınması sonucunda 1970'lerden günümüze turizm alanyazınında ilgi görmektedir (Giampiccoli & Mtapuri, 2012). Nitekim Birleşmiş Milletler "2030 Gündem Hedefleri"nde yer alan yoksulluk ve açlıkla mücadele, doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde yönetimi, sosyal refah anlayışı, küresel barışın sağlanması ve tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için küresel bir kararlılık ve paydaş iş birliğinin sağlanmasına vurgu yapılmıştır (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 2023). Benzer şekilde Dünya Turizm Örgütü'nün de turizm aracılığıyla yerel toplulukların güçlendirilmesi, sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, doğal ve kültürel kaynakların korunması yönünde hedefleri bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşların toplumsal kalkınmada yerel halkın katılımına olan vurgusu, turizmin çok yönlü yapısına yönelik bir yönetim anlayışını geliştirirken yerel halkın göz ardı edilmediği turizm anlayışlarının gerekliliğini göz önünde tutmaktadır.

Turizm sektörünün çok boyutlu yapısından kaynaklı olarak ortaya çıkan turizm anlayışlarından biri olan sürdürülebilirlik yaklaşımı, günden güne daha da önemli hale gelmektedir. Bu açıdan turizmde sürdürülebilirlik, ekonomik gelişme sağlanırken turizmin oluşmasını sağlayan kaynakların nitelik ve niceliksel açıdan korunarak sürekliliğinin sağlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Tosun, 2001). Mevcut kaynakların kullanılırken gelecek kuşaklara aktarılması, turizm faaliyetlerinin planlanırken yerel topluluklar ve çevre arasında bir denge oluşturacak şekilde planlanmasını sağlamaktadır. Bu sayede uzun

vadede gerçekleştirilecek çevresel, ekonomik ve sosyal olumsuzlukları önlemesi de mümkün olabilecektir (Butler, 1999). Ekolojik kaynakların korunarak kullanımı, yerel toplulukların geleneksel değerlerine ve sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı göstermek, turizm faaliyetlerinden yerel toplulukların da sosyo-ekonomik faydalar edinmesini sağlayan uygulamaları önemsemek sürdürülebilir turizm ilkelerinin etkin kullanımı açısından önemlidir (Obst, 2016).

Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yerel toplulukların yaşadıkları bölge üzerinde söz haklarını kullanabilmeleri ve turizm planlama ve geliştirme süreçlerine katılımı her geçen gün daha fazla önemsenmektedir (Özdemir & Kervankıran, 2011). Bu öneme paralel olarak yerel halkın katılımının sürdürülebilirliğe olumlu katkılarına dair alan yazında pek çok çalışmaya rastlanmaktadır (Aydemir & Kazoğlu, 2016; Butler, 2017; Doğantan, 2020; Gök & Ünüvar, 2018; Gutierrez, 2023; Karacaoğlu & Birdir, 2018; López-Guzmán vd., 2011; Murphy, 1985; Santos vd., 2022; Sayın, 2023; Tuncer, 2019). Bu farkındalık, ulusal ve uluslararası turizm alanyazınındaki yerel halkın turizme (Eshilki & Kaboudi, 2012; Boğan & Sarıışık, 2016; Güneş vd., 2020; Mariam vd., 2023) ve sürdürülebilir turizme (Can vd., 2023; Gautam & Bhalla, 2024) yönelik tutum ve desteğinin incelendiği pek çok çalışmada da ifade edilmektedir.

Yerel halkın turizmi desteklemediği koşullarda olumsuz durumlar ortaya çıkabilmekte (Sheldon & Abenoja, 2001); yerel halkın turizme yönelik farkındalığının, bilgisinin ve desteğinin olduğu şartlar ise turizmin gelişimi ve sürdürülebilirliği ile ilişkilendirilebilmektedir (Eshilki & Kaboudi, 2012). Nitekim turizmin başarısı ya da başarısızlığı değerlendirilirken turizmin hedef topluluğa fayda sağlayıp sağlamadığına ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır (Salazar, 2012). Bu durum turizm sektörü ile sosyal değişim teorisi ilişkisinde faydacılık ilkesiyle karşılık bulmaktadır. Bir destinasyondaki topluluğun turizmin gelişimine ve sürdürülebilirliğine yönelik tutumu turizmden elde edeceği faydaya dayalı olarak şekillenebilmektedir (Lee, 2013).

Turizmde gelişimin ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında etkili olan turizm anlayışlarından biri olan toplum temelli turizm yerel katılım, sürdürülebilirlik ve topluma sağlanan faydaların en üst düzeye çıkarılması gibi nitelikler taşımaktadır (Fan vd., 2023). Geleneksel kitle turizmine alternatif olarak ortaya çıkan ve yerel topluluklar için istihdam ve refah yaratılmasına olanak tanıyan toplum temelli turizm, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünyanın birçok farklı coğrafi bölgesinde farklı ve yeni turizm destinasyonlarının oluşmasını sağlamaktadır (López-Guzmán vd., 2011).

Toplum temelli turizm, toplumun yapısı üzerinde tutarlı bir etkiye sahip olması gereken turizmi organize etmenin bir yoludur. Yerel kontrol ve katılım, turizm işletmelerinin yönetiminin yanı sıra, turist kaynaklarının ve altyapısının mülkiyeti ve kullanımına, turizmle ilgili planlama ve karar alma süreçlerine dâhil olmaya dayanmaktadır. Topluma dayalı turizm bağlamındaki turizm faaliyeti, yerel ve aile ekonomisinin tamamlayıcısıdır (Ruiz-Ballesteros, 2022). Bu durum turizmin monokültür bir yapıda değil simbiyotik bir yapıda olmasıyla açıklanabilmektedir. Turizmin belirli ve sınırlı sayıda yapıdan değil birbirinden farklı ve çeşitli yapıların biraraya gelmesi sonucu oluşması turizm yönetiminde de çok yönlü ve bütünlük anlayışların benimsenmesini gerektirmektedir.

Bir bölgenin turistik bir destinasyon olarak geliştirilmesi yerel halkın turizme yönelik olumlu tutum sergilemesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yerel toplulukların turistik ürünün bir parçası olması, turizm planlama ve yönetim karar alma süreçlerine katılımını gerekli kılan gerekçeler arasında yer almaktadır (López-Guzmán vd., 2011). Hâlâ ekonomik ve ekolojik açıdan sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının geliştirilmesi konusunda tartışmalar devam ederken toplum temelli turizm yerel topluluklara sağladığı doğal ve kültürel mirası koruma motivasyonu ile topluluğun kendi kaderini tayin etme şansı yakalamasını mümkün kılmaktadır (Salazar, 2012). Derin bir normatif yapıya sahip olan toplum temelli turizm, turizm kaynaklarının ve işletmelerinin yönetiminin yanı sıra yerel halkı da içeren birbiriyle koordineli bir şekilde ortaya çıkan kolektif nitelikteki deneyim ve eylemleri kapsayan bir süreçten oluşmaktadır (Ruiz-Ballesteros, 2022).

Toplum temelli turizmin hem turistik destinasyonun sürdürülebilir gelişiminin sağlanmasında hem de yerel halkın ekonomik, politik, sosyal, kültürel, çevresel ve eğitim açısından yaşamları üzerinde katkı sağlaması bilinen bir gerçektir (Snyman, 2016). Söz konusu bu katkıların oluşabilmesi açısından toplum temelli turizmde başarı sağlamanın anahtar faktörleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Toplumun turizm yönetimi becerilerini güçlendirebilmek için katılımcı planlama ve kapasite geliştirme,
- ✓ Finansal uygulanabilirliğin sağlanması için pazarla bağlantıları kolaylaştıran iş birliği ve ortaklıkların kurulması,
- ✓ Yerel yönetim/topluluk üyelerinin yetkilendirilmesi,

- ✓ Sonuçların topluluğun değerleriyle uyumlu olmasını sağlamak için çevresel/topluluk hedeflerinin oluşturulması,
- ✓ Kayıtlı ekonomiye erişimi kolaylaştırmak için hükümet, finansman sağlayan kurumlar ve özel sektörden destek alınması,
- ✓ Uzun vadeli toplumsal sürdürülebilirlik için ek gelir yaratılması olarak sıralanmaktadır (Dodds vd., 2016).

Toplum temelli turizmin yukarıda bahsi geçen başarı faktörleri bütüncül bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Nitekim bir turizm destinasyonun sürdürülebilir gelişiminde turizm paydaşlarının bir arada ele alınması gerekmektedir. Bu noktada López-Guzmán vd. (2011), toplum temelli turizmin farklı kamu otoritelerinin, sivil toplum kuruluşlarının, özel işletmelerin ve yerel halkın katılımıyla hem turizmi desteklediğini hem de yerel halkla ziyaretçiler arasında bir ilişki kurulmasına yardımcı olduğunu vurgulamaktadır. Toplumsal katılımın yanı sıra toplum temelli turizmin başarı faktörleri arasında vurgulanan bir diğer konu da topluluğun yetkilendirilmesi yoluyla güçlendirilmesidir. Özetle; toplum temelli turizm, topluluk katılımı ve yetkilendirme yoluyla paylaşım, sosyal uyum, kolektif bilinç, toplumsal adalet gibi kavramların da altını çizerek turizmin sürdürülebilirlik şemsiyesi altında gelişiminin sağlanmasında etkili olmaktadır (Yanes vd., 2019; Gutierrez, 2023).

3. YÖNTEM

Belirli bir alanda yapılmış çalışmaların çeşitli parametrelerle niceliksel özelliklerinin incelendiği bibliyometrik yöntem aynı zamanda ilgili alanın bilimsel gelişimine yönelik ipuçları vermektedir (Temizkan vd., 2015). Bu bilgi ışığında toplum temelli turizm konusunda yapılan Türkçe yayınların incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada araştırma yöntemi olarak bibliyometrik yöntem, veri toplama tekniği olarak arşiv/döküman incelemesi tercih edilmiştir.

Belirli bir bilim dalında yapılmış çalışmalarının sistemli bir şekilde gelişiminin keşfedilmesini mümkün kılan bibliyometrik yöntem (Hussain vd., 2011) birtakım istatistiksel çıkarımlarla sonuçlandırıldığı için hem niceliksel bir yöntem olarak değerlendirilmekte hem de niteliksel özellikler konusunda da açıklamalar yapmak için kullanılabilir (Wallin, 2005). Bibliyometrik yöntem, turizm alanındaki sorunların tespitinde ve incelenmesinde de sıklıkla başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslan & Emeksiz, 2016). Bu bilgiler ışığında bu çalışmayla, son yıllarda uluslararası alanyazında öne çıkan toplum temelli turizm

konusunda yapılan Türkçe çalışmaların bibliyometrik yöntemle incelenip bir durum tespiti yapılarak ulusal alanyazına katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Toplum temelli turizm konulu Türkçe çalışmaların daha önce bibliyometrik analize tabi tutulduğu bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Söz konusu eksikliğin bu çalışmayla giderilmesi çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyması açısından önemlidir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıda verilen araştırma soruları oluşturulmuştur:

- ✓ Toplum temelli turizm yayınlarının yıllara göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm yayınlarının yayın türüne göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm yayınlarının yazar sayısına göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm yayınlarında kullanılan anahtar kelime yoğunluğu nedir?
- ✓ Toplum temelli turizm konulu makale çalışmalarının yayımlandığı dergilere göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm konulu yayınların aldıkları atıf sayısına göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm konulu yayınların çalışma konusuna göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm konulu yayınların araştırma yöntemi ve veri toplama tekniğine göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
- ✓ Toplum temelli turizm konulu yayınların örneklem seçimine göre dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?

Toplum temelli turizm konusunda yapılmış Türkçe çalışmaların tespiti sistematik incelemeyle yapılmıştır. Bu kapsamda Liberati vd.'nin (2009) önermiş olduğu PRISMA akış diyagramı rehberliğinde aşağıdaki süreçler yürütülmüştür:

- ✓ Çalışmada Türkiye’de yapılmış çalışmaların yayımlandığı veri tabanları olduğu için sadece Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi ve Dergipark üzerinden tarama yapılmıştır.

- ✓ Başlık ve anahtar kelimeler kısmında “toplum temelli turizm” ifadesinin yer aldığı yayınlar, süre aralığı kısıtlaması olmadan 01.01.2024-01.02.2024 tarihleri arasında belirli dönemlerde tekrarlanarak taranmıştır.
- ✓ Yapılan taramalarda arama sonuçları kaydedilmiş, belirlenen ekleme ve çıkarma kriterlerine göre taranan çalışmalar sistematik incelemeye dahil edilmiş ya da hariç tutulmuştur.
- ✓ Tarama sonucunda birden fazla veri tabanında yer alan yinelenen çalışmalar sistematik incelemeden hariç tutulmuştur (Dergipark üzerinden yapılan taramada bulunan 5 makale Google Akademik’te tekrarlandığı için; Google Akademik’te tekrarlı kaydı bulunan 4 adet makale, 1 adet bildiri ve Google Akademik’te kayıtlı olan 7 adet lisansüstü tez çalışmasına Ulusal Tez Merkezi sitesinde de erişildiği için sistematik incelemeye dahil edilmemiştir).
- ✓ Google Akademik üzerinden yapılan tarama sonucu görüntülenen 1 adet bildiri, 1 adet kitap bölümü, 1 adet seyahat raporu ve 1 adet tez çalışması kaynak içeriklerine erişilemediği için sistematik incelemeden hariç tutulmuştur.
- ✓ Tarama sonucunda Ulusal Tez Merkezi sitesinden 10 adet lisansüstü tez çalışmasına, Google Akademik üzerinden 11 adet makale ve 6 adet bildiri çalışmasına erişilmiş ve bu çalışmalar sistematik incelemeye dahil edilmiştir.

Yapılan alanyazın taraması sonucu oluşturulan araştırma sorularına cevap aranırken Türkiye’deki toplum temelli turizm yayınlarının ağırlık noktalarının tespit edilebilmesi için turizm alanında yapılan bibliyometrik analiz çalışmalarında kullanılan parametreler gözden geçirilmiş ve bu çalışma için yayımlandığı yıl, yayın türü, yazar sayısı, yazar sayısı, anahtar kelime, makalelerin yayımlandığı dergi, atıf sayısı, tez çalışmalarının yürütüldüğü kurum ve ana bilim dalları, konuların işleniş biçimi, araştırma yöntemi, tekniği ve örneklem seçimi parametreleri kullanılmıştır. Belirlenen bu parametrelerin yapısı doğrultusunda nicel ve nitel bulgular elde edilmiş, elde edilen bulguların görselleştirilmesinde MAXQDA 22 ve Microsoft Excel programları kullanılmıştır.

4. BULGULAR

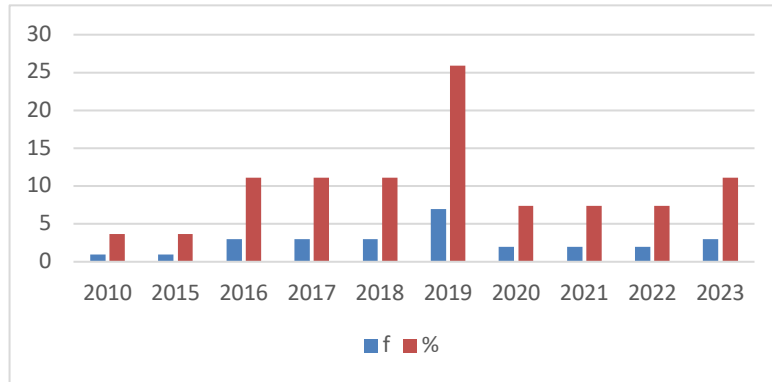
Çalışma kapsamında yapılan tarama sonucunda 27 adet çalışmaya erişilmiştir. Araştırma sorularına yanıt aramak için belirlenen yayımlandığı yıl, yayın türü, yazar sayısı,

yazar sayısı, anahtar kelime, makalelerin yayımlandığı dergi, atıf sayısı, tez çalışmalarının yürütüldüğü kurum ve ana bilim dalları, konuların işleniş biçimi, araştırma yöntemi, tekniği ve örneklem seçimi dağılımına ilişkin tablolara bu kısımda yer verilmiştir.

Tablo 1. Yıllara göre yayınların dağılımı

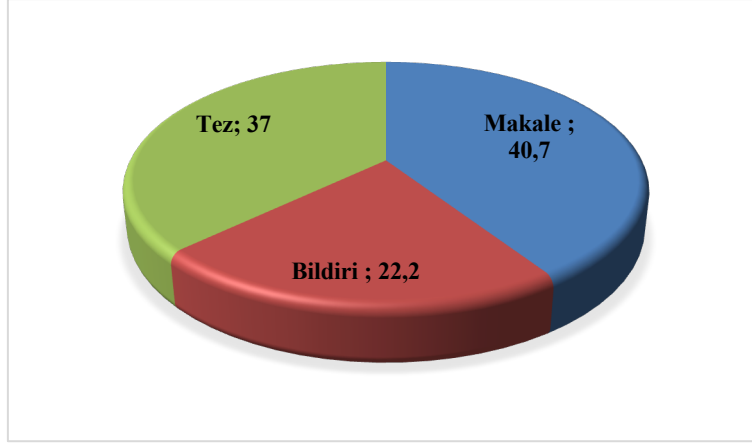
Yıl	Frekans	%	Yıl	Frekans	%
2010	1	3,7	2019	7	25,9
2015	1	3,7	2020	2	7,4
2016	3	11,1	2021	2	7,4
2017	3	11,1	2022	2	7,4
2018	3	11,1	2023	3	11,1

Çalışma kapsamında incelenen 27 adet yayının yıllara göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Buna göre toplum temelli turizm konusunda yapılan ilk çalışmanın 2010’da yayımlanan bir adet uzmanlık alan tezi olduğu görülmektedir. Toplum temelli turizm konusu 2015 ve 2016 yıllarında bildiri ve makale çalışmalarında işlenmiş, 2023 yılında ise sadece lisansüstü tez çalışmalarında yer edinmiştir.

Şekil 1. Yıllara göre yayınların dağılımı

Yıllara göre yayınların dağılımı ayrıca Şekil 1’de gösterilmiştir. Buna göre 2016-2019 yılları arasında yayın sayısında artışın olduğu, en fazla çalışmanın (7 adet) 2019 yılında yayımlandığı fark edilmektedir. 2019 yılında yayın sayılarında artış olmasına rağmen takip eden yıllarda yayın sayılarında düşüş olmuş, 2023 yılı itibarıyla yeniden artış sağlanmaya başlanmıştır. 2019 yılından sonra bu alandaki yayınlardaki düşüşün sebebinin 2020 yılında ortaya çıkan ve takip eden yıllarda etkisinin devam ettiği Covid-19 pandemisiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

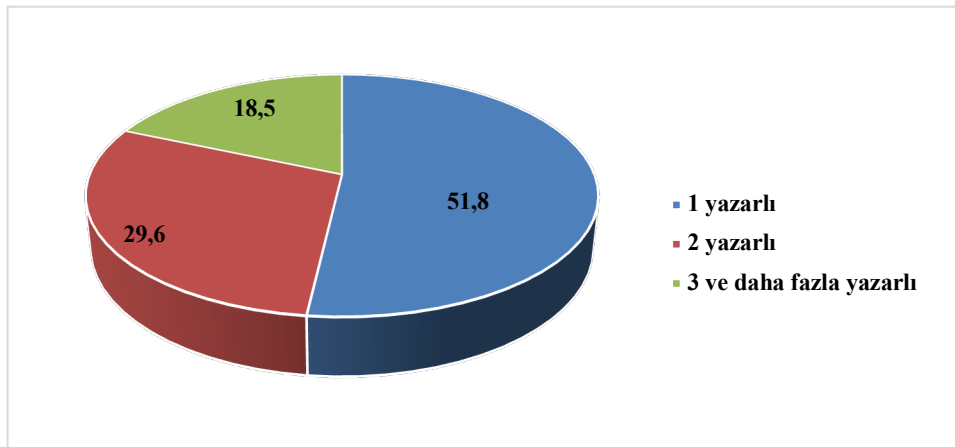
Şekil 2. Yayın türüne göre dağılım

Yayın türüne göre dağılıma ilişkin bulguların verildiği Şekil 2 incelendiğinde çalışmaların %40,7'sinin (11) makale çalışmasından oluştuğu, %22,2'sinin (6) bildiri çalışması olduğu tespit edilmiştir. 1 adet uzmanlık alan tezi, 6 adet yüksek lisans ve 3 adet doktora tezinden oluşan tez çalışmalarının ise %37'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Yayınların yazar sayısına göre dağılımı

Yazar Sayısı	Frekans	%
1 yazarlı	14	51,8
2 yazarlı	8	29,6
3 ve daha fazla yazarlı	5	18,5

Tablo 2'de yayınların yazar sayısına göre dağılımına ilişkin bulgulara bakıldığında 10 adet tez çalışmasının haricinde 4 adet çalışmanın tek yazarlı olduğu ve en fazla çalışmanın tek yazarlı çalışmalar olduğu görülmektedir. 8 adet çalışmanın 2 yazarlı, 3 ve daha fazla yazarlı çalışmanın 5 adet olduğu elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Şekil 3. Yayınların yazar sayısına göre dağılımı

Yayınlara yazar sayısına göre dağılımı ayrıca Şekil 3'te sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre toplam yazar sayısı 46 olarak tespit edilmiş, aynı isimli yazarlar gözden geçirildiğinde 36 farklı araştırmacının olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Anahtar kelimelere göre dağılım

Kelime/Kelime Grubu	Frekans	%
Toplum temelli turizm/yaklaşım	25	24,5
Sürdürülebilirlik	8	7,8
Yerel/yerli halk	6	5,8
Destinasyon/Destinasyon yönetimi	5	4,9
Kalkınma	3	2,9
Turist (Turist deneyimi, sorumlu turist davranışı, turist rehberi)	3	2,9
Cittaslow	2	1,9
Kadın	2	1,9
Girişimcilik	2	1,9
Karma yöntem	2	1,9
Diğer	44	43,1

Yayınlara anahtar kelimelerine ilişkin dağılımı tespit edebilmek için tüm yayınlarda geçen anahtar kelimeler listesi oluşturulmuştur. 1 adet tez çalışmasında ve 1 adet bildiri çalışmasında anahtar kelimeye yer verilmediği için bu çalışmalar analize dâhil edilmemiştir. Anahtar kelimelere yer verilen çalışmalarda toplam 102 anahtar kelime/kelime grubunun kullanıldığı tespit edilmiştir. Tablo 3'te anahtar kelimelere ilişkin verilen bulgulara göre en sık kullanılan anahtar kelime grubu toplum temelli turizmdir (%24,5). Birer kez kullanılan kelime/kelime grupları ise dağılım içerisinde %43,1'lik paya sahiptir. Kırsal turizm, ekoturizm, alternatif turizm gibi turizm türlerinin yanı sıra araştırma sahası isimleri (Macahel, Vize, Kuyucak, Lavanta Kokulu Köy gibi) kullanılan diğer anahtar kelimelerdendir.

Şekil 4. Anahtar kelimelere ilişkin kelime bulutu

Yayınlarda kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımına ilişkin kelime bulutuna Şekil 4'te yer verilmiştir. Buna göre yayınlarda en çok öne çıkan kelime grubunun toplum temelli turizm, yerel halk ve sürdürülebilirlik olduğu fark edilmektedir. Elde edilen bulgulara göre bu alandaki çalışmaların genelinde toplum temelli turizm temel alınarak konunun geliştirildiği ve en çok sürdürülebilirlik konusu ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Tablo 4. Makalelerin yayımlandığı dergilere göre dağılımı

Dergi Adı	Frekans	%
Türk Turizm Araştırmaları Dergisi	3	27,2
International Journal of Social, Political and Economic Research	1	9
Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute	1	9
Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi	1	9
Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	9
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi	1	9
Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research	1	9
Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi	1	9
AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi	1	9

Makalelerin yayımlandığı dergilere ilişkin bulgular incelendiğinde 9 farklı dergide yayın yapıldığı; en fazla yayının Türk Turizm Araştırmaları Dergisi'nde (3 adet) yayımlandığı, turizme ilişkin dergi türlerinde ise 3 farklı dergi türünde yayın yapıldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 5. En çok atıf alan ilk üç makale

Yazar (lar)	Yayın Adı	Yıl	Yayımlandığı Dergi	Atıf sayısı
Karacaoğlu, Yolal ve Birdir	Toplum Temelli Turizm Projelerinde Katılım ve Paylaşım: Misi Köyü Örneği	2016	Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	25
Aydemir ve Kazoğlu	Toplum Temelli Turizm: Yerel Halk Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Çalışma (Halfeti Örneği)	2016	Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	13
Karacaoğlu ve Birdir	Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Açından Yerel Halkın Toplum Temelli Turizm Gelişimine İlişkin Algı, Tutum ve Desteği	2018	Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi	5

Bu çalışma kapsamında incelenen makale çalışmalarının atıf sayıları Google Akademik üzerinden incelenmiş ve makaleler içerisinde en çok atıf alan makaleye ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur. Buna göre Karacaoğlu vd. (2016) Misi Köyü örneğinde toplum temelli turizm projelerinde katılım ve paylaşım konulu çalışması en çok atıf alan makale çalışması iken onu Aydemir ve Kazoğlu'nun (2016) yerel halkın algısını ölçmeye yönelik yapmış oldukları Halfeti örneğindeki çalışma ile yine yerel halkın algısını ölçmeye yönelik yapmış oldukları çalışmaları

ile Karacaoğlu ve Birdir (2018) takip etmektedir. En çok atıf alan ilk 3 makale sırasıyla Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ve Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Tablo 6. Lisansüstü tez çalışmalarının yürütüldüğü kurum ve ana bilim dallarına göre dağılımı

Yürütüldüğü Kurum	Ana Bilim Dalı	Frekans	%
Akdeniz Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	10
Balıkesir Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı	1	10
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	10
Selçuk Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	3	30
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı	1	10
Kırklareli Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	10
Mersin Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	10
Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı	-	1	10

Lisansüstü tez çalışmalarının yürütüldüğü kurum ve anabilim dallarına ilişkin bilgilere göre toplum temelli turizm konulu lisansüstü tez çalışmaların çoğunluğu (%30) Selçuk Üniversitesi'nde yürütülmüştür. 1 adet tez çalışmasının üniversite dışı kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı'nca yürütüldüğü elde edilen diğer bir bulgudur. Lisansüstü tez çalışmalarının yürütüldüğü ana bilim dalının ise çoğunlukla Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı olduğu farkedilmektedir.

Tablo 7. Konuların işleniş durumuna göre dağılımı

İşleniş Durumu	Frekans	%
Toplum temelli turizm	13	48,1
Sürdürülebilir turizm	3	11,1
Kalkınma	2	7,4
Destinasyon	2	7,4
Ekoturizm	2	7,4
Projelere katılım ve paylaşım	1	3,7
Mikoturizm	1	3,7
Turizm	1	3,7
Turist	1	3,7
Yerel yönetimler	1	3,7

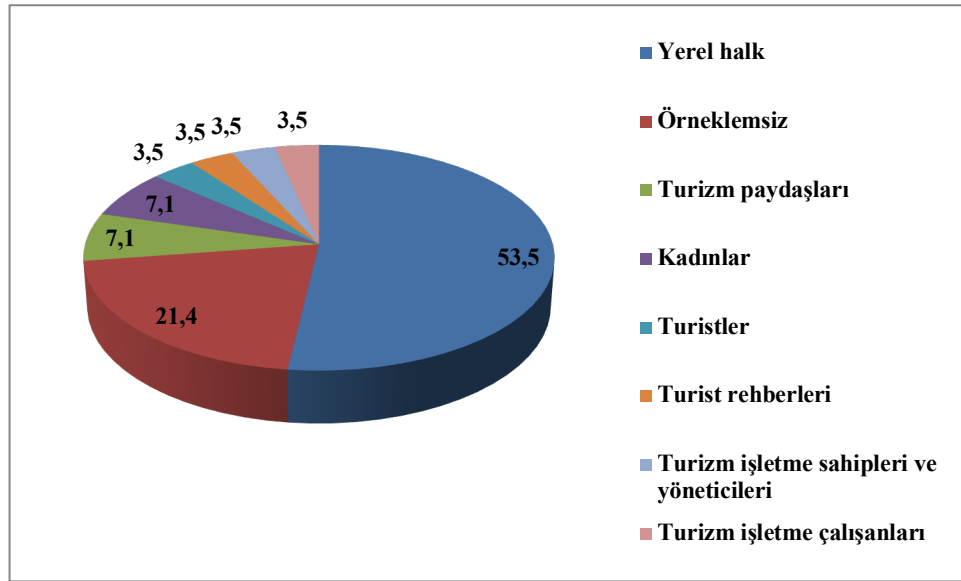
Konuların işleniş durumuna göre dağılımlarının verildiği Tablo 7 incelendiğinde 13 adet çalışmada (5 adet tez çalışması, 8 adet makale) tek başına toplum temelli turizm konusunun çalışıldığı ve farklı kavramlarla birarada ele alınmadığı; 2 adet bildiri ve 1 adet tez çalışmasının toplum temelli turizmi sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm kapsamında ele aldığı; diğer yayınlarınsa toplum temelli turizm konusunu yerel ve bölgesel kalkınma, destinasyon yönetimi

ve pazarlaması, mikoturizm, ekoturizm ve ekoturizm girişimciliği konuları ile birlikte ele alındığı fark edilmektedir. Bu dağılıma bakıldığında toplum temelli turizm konusunun hangi konular ile çevrelendiği ve ilişkilendirildiği de açıkça görülmektedir.

Tablo 8. Yayınların araştırma yöntemi ve veri toplama tekniğine göre dağılımı

Araştırma Yöntemi	Veri Toplama Tekniği	Frekans	%
Nicel	Anket	12	44,4
Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme	7	25,9
-	İkincil veri	6	22,2
Karma	Anket, yarı yapılandırılmış görüşme	2	7,4

Tablo 8’de sunulan yayınların araştırma yöntemi ve veri toplama tekniğine göre dağılımları incelendiğinde araştırmaların çoğunlukla (%44,4) nicel araştırma yöntemi ve anket veri toplama tekniğinden faydalandığı; %25, 9’unun nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yapıldığı görülmektedir. Diğer taraftan yayınların % 22,2’si ise araştırma sahasına ihtiyaç duyulmadan ikincil veri kaynaklarından faydalanılarak toplum temelli turizm ve farklı kavramlarla ilişkisinin değerlendirildiği yayınlardan oluşmaktadır.

Şekil 5. Yayınların örneklem bazında dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen yayın sayısı 27 olmasına rağmen örneklem bazındaki dağılım grafiğinde yayınlar arasındaki 2 adet karma araştırmada 2 farklı örneklem grubuyla çalışıldığı için 29 adet veri üzerinden bulgular elde edilmiştir. Bu kapsamda yayınların örneklem bazında dağılımlarına bakıldığında çoğunlukla (%53,5) yerel halk odaklı çalışmaların yapıldığı; %21, 4 oranında çalışmanın örnekleme ihtiyaç duyulmayan ikincil veri kaynaklarından faydalanılarak yapılan çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. Örneklem seçimi

olarak yerel halk haricinde tercih edilen örneklem grupları ise turizm paydaşları, turist rehberleri, turistler, turizm işletme sahipleri, yöneticileri ve kadınlardan oluşmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplum temelli turizm sürdürülebilir turizm anlayışı içerisinde değerlendirilen bir kavram olmuştur. Sürdürülebilir turizmin ayrılmaz bir parçası olan bu alternatif turizm anlayışında yerel halkın yönetimin fonksiyonları olan planlama, karar verme, uygulama ve kontrol sürecine katılımı ile yerel mülkiyetin ve söz sahipliğinin topluluk içinde kalması ve yerel halkın güçlendirilmesi bu turizm modelinin başarılı bir şekilde varlığını sürdürmesi açısından önemlidir (Karacaoğlu vd., 2013).

Toplum temelli turizm konusunda Türkiye’de yayımlanmış çalışmaların incelenmesi amacıyla yapılmış bu çalışmada süre kısıtı olmadan yapılan taramada konunun ilk kez 2010 yılı itibari ile ilgi çektiği tespit edilmiştir. Bu sebeple araştırmanın başlangıç yılı olarak 2010 yılı ve takip eden yıllar analize dahil edilmiştir. Araştırma, Türkiye’de ulusal ve uluslararası akademik dergilerde toplum temelli turizm alanına ilişkin Türkçe dilinde gerçekleştirilmiş araştırmalarla sınırlandırılmıştır. Araştırma için gerekli veriler Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi ve Dergipark’ta yayımlanmış çalışmalardan elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda erişilen çalışmalardan ilkinin Ataman (2010) tarafından uzmanlık alan tezi olarak yazılmış olan “Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Toplum Temelli Turizm: Dünyadaki Uygulama Örnekleri ve Türkiye” başlıklı çalışma olduğu görülmektedir. 2010-2016 yılları arasında alana dair çalışma sayısı kısıtlı iken 2016 yılında artmaya başlamıştır. En yüksek yayın sayısına ulaşılan 2019 yılında çalışmaların çoğunlukla makale çalışmalarından oluştuğu, ayrıca bildiri ve tez çalışmalarına da yer verildiği görülmektedir. İlgili alanda fark edilen bu ivmeye rağmen 2020 ve sonraki yıllarda yayın sayılarında düşüş görülmektedir. Bu dönemdeki düşüşte pandeminin etkisi olduğu düşünülse de toplum temelli turizm konusunun sonraki yıllarda da dikkat çeken bir ivme kazanmadığı söylenebilir.

Yapılan çalışmaların yayın türü bakımından çoğunlukla makale çalışmalarından oluştuğu, tez ve bildiri çalışmalarıyla da çeşitlilik arz ettiği elde edilen bulgular arasındadır. Yazar sayısı bakımından çalışmalar çoğunlukla tek yazarlı çalışmalardan oluşmaktadır. İncelenen çalışmaların anahtar kelimelerine ilişkin değerlendirmeler sonucu elde edilen 102 anahtar kelime arasından en sık kullanılan “toplum temelli turizm/yaklaşım” kelime grubu olmuştur. Konuların işleniş durumu bakımından yapılan çalışmaların çoğunluğunda toplum

temelli turizm konusuna odaklanılmıştır. Diğer taraftan konunun sürdürülebilir turizm, kalkınma, destinasyon, yerel yönetimler, projelere katılım, ekoturizm ve mikoturizm gibi farklı konularla da birlikte ele alındığı görülmektedir. Nitekim bazı araştırmacıların da (Ruiz-Ballesteros, 2022) vurguladığı gibi toplum temelli turizm topluluk katılımının geliştirilmesi, yerel kalkınma, çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik ve aynı zamanda yerel hayata entegrasyonu sağlaması nedeniyle belirli bir turizm türü için kolektif yetkilendirme ufku oluşturulmasına kaynaklık edebilmektedir. Diğer taraftan toplum temelli turizmin olduğu yerlerde yerel toplumun kaliteli turizm ürünleri ve hizmeti sunabilmek için gerek ulusal gerek uluslararası boyutta desteklenmesi, eğitilmesi ve tarım ve hayvancılık gibi geleneksel faaliyetlerin tamamlayıcısı olan turizmde girişimci faaliyetler geliştirmesi gerekmektedir (López-Guzmán vd., 2011). Bu durum toplum temelli turizm konulu araştırmalarda yukarıda bahsi geçen konuların da birarada ele alınmasını olağan kılmaktadır.

Toplum temelli turizmde yerel halk merkezi konumdadır. Nitekim turizmin gelişiminde önemli olan sağlık, eğitim gibi kaynakların oluşturulması topluluğun kendisi için de büyük önem arz etmektedir (López-Guzmán vd., 2011). Yerel halk odaklı pek çok araştırmada (Sheldon & Abenoja, 2001; Eshilki & Kaboudi, 2012; Boğan & Sarıışık, 2016; Güneş vd., 2020; Mariam vd., 2023) turizme kazandırılan destinasyonlarda yerel halkın rızasının gözetilmesi gerektiği ve yerel halkın tutum ve desteğinin periyodik olarak sorgulanmasının faydalı olacağı önerilmektedir. Söz konusu bilgiler doğrultusunda bu araştırma kapsamında incelenen çalışmaların örneklem bazında dağılımı incelenmiş; araştırma örneklemelerinin çoğunlukla (%53,5) yerel halk odaklı tercih edildiği görülmüştür. Çalışmaların %21,4'ü kavramsal nitelikte olduğu için herhangi bir örnekleme ihtiyaç duyulmazken geriye kalan çalışmalarda örneklem gruplarının da yine yerel topluluk içerisinde bulunan turizm paydaşları, turizm işletme sahipleri, yöneticileri ve kadınlardan oluştuğu fark edilmektedir.

Analizlerden elde edilen bir diğer bulgu, yapılan çalışmaların çoğunlukla (%44,4) nicel araştırma yöntemi ile yapıldığını; ikincil veri kaynakları ile yapılan araştırmaların dışında kalan diğer araştırmaların nitel ve karma araştırma yöntemleriyle yapıldığını göstermektedir. Çalışmalarda çoğunlukla (%53,5) araştırma örnekleme olarak yerel halkın tercih edildiği fark edilmektedir. Bu durum toplum temelli turizmde merkezi konumda olan yerel halkın bir turizm paydaşı olarak önemsendiği ve fikirlerine başvurulduğu şeklinde yorumlanabilir.

Toplum temelli turizm konulu Türkçe yayınların bibliyometrisi üzerine yapılan bu çalışma ile elde edilen bulgu ve sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Toplum temelli turizm konulu ulusal ve uluslararası veri tabanlarının araştırmaya dahil edilerek karşılaştırmaya olanak tanıyan geniş çaplı bir araştırma yapılması Türk akademisindeki eksikliklerin daha iyi fark edilmesini sağlayabilecektir.
- Yerel halkın odağında olduğu bir turizm türü olan toplum temelli turizm konulu araştırmalarda turizm paydaşlarının (merkezi yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileri) örneklem olarak ele alınması hem yerel halkın destinasyon içerisindeki konumunun hem de diğer paydaşların bakış açısındaki yerinin daha iyi anlaşılmasını mümkün kılacaktır.
- Gelecekteki çalışmalarda turizm destinasyonlarında hali hazırda uygulanmakta/uygulanmış olan sürdürülebilirlik odaklı projelerin toplum temelli turizm temelinde incelenmesi görünür olmayan toplum temelli turizm uygulamalarının da ortaya çıkarılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada birtakım sınırlılıklar yer almaktadır. Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi ve Dergipark veritabanlarında yalnızca başlık ve anahtar kelimelerde “toplum temelli turizm” ifadesi taranmış, diğer arama seçenekleri ile ulaşılabilecek çalışmalara yer verilmemiştir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise sadece veri tabanları üzerinden erişimi sağlanan makale, lisansüstü tez ve bildiri çalışmalarının analize dahil edilip toplum temelli turizm konusunda yazılmış kitap ve kitap bölümlerine erişilemediği için analize dahil edilememesidir.

Toplum temelli turizm konusunda Türkiye’de yayımlanmış çalışmaların incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma ile ulusal alanyazında konunun henüz yeterince ilgi görmediği anlaşılmıştır. Araştırma sonuçlarının gelecekteki çalışmalara ışık tutması ve toplum temelli turizm konusuna dikkat çekmesi umulmaktadır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırmacıların çalışmaya katkı oranları eşittir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Arslan, E., & Emeksiz, M. (2016). Bibliometrics profile of environmental management studies in hospitality business and recommendations for future research. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 1(1), 1-12. doi: 10.31822/jomat.287980
- Ataman, Y. E. (2010). *Sürdürülebilir turizm bağlamında toplum temelli turizm: Dünya uygulama örnekleri ve Türkiye*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.
- Aydemir, B., & Kazoğlu, İ. H. (2016). Toplum temelli turizm: yerel halk algılarını ölçmeye yönelik bir çalışma Halfeti örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 169-186. doi: [10.31795/baunsobed.645302](https://doi.org/10.31795/baunsobed.645302)
- Butler, G. (2017). Fostering community empowerment and capacity building through tourism: Perspectives from Dullstroom, South Africa. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(3), 199-212. doi: [10.1080/14766825.2015.1133631](https://doi.org/10.1080/14766825.2015.1133631)
- Can, Ü., Tan, E., Dagaşan, G., & Gül, H. (2023). Bölgesel turizm paydaşlarının sürdürülebilir turizme yönelik tutumu: Hasankeyf örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 4, 21-32. doi:10.29228/jatos.70875
- Dodds, R., Ali, A., & Galaski, K. (2016). Mobilising knowledge: determining key elements for success and pitfalls in developing community based. *Tourism. Current Issues in Tourism*, 21(13), 1547-1568. doi: [10.1080/13683500.2016.1150257](https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1150257)
- Doğantan, E. (2020). Yerli halkın perspektifinden toplum temelli turizm: Yazılıkaya-Midas vadisi örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3536-3549. doi: 10.26677/TR1010.2020.577
- Eshilki, S. A., & Kaboudi, M. (2012). Community perception of tourism impacts and their participation in tourism planning: A case study of Ramsar. *Social and Behavioral Sciences*, 36, 333-341. doi: [10.1016/j.sbspro.2012.03.037](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.03.037)
- Fan, K. H. F., Ng, S. L., & Bayrak, M. M. (2023). Appraising the community in community-based tourism. *Tourism Geographies*, 25(2-3), 594-614. doi: [10.1080/14616688.2021.1943702](https://doi.org/10.1080/14616688.2021.1943702)
- Gautam, V., & Bhalla, S. (2024). Exploring the relationships among tourism involvement, residents' empowerment, quality of life and their support for sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 434, 139770. doi: [10.1016/j.jclepro.2023.139770](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.139770)
- Giampiccoli, A., & Mtapuri, O. (2012). Community based tourism: An exploration of the concept (s) from a political perspective. *Tourism Review International*, 16, 29-43. doi:10.3727/154427212X13431568321500
- Gök, H. S., & Ünüvar, Ş. (2019). Destinasyon yönetiminde toplum temelli turizm: Burdur ve Isparta yöresinde bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1055-1073. doi:10.26677/TR1010.2019.228
- Gutierrez, E. L. M. (2023). Re-examining the participation and empowerment nexus: Applications to community-based tourism. *World Development Perspectives*, 31, 100518. doi:10.1016/j.wdp.2023.100518
- Güneş, E., Alagöz, G., & Uslu, A. (2020). Yerel halkın sürdürülebilir turizme yönelik tutumu: Fethiye örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 201-215. doi:10.37847/tdtad.804408
- Han, H., Eom, T., Al-Ansi, A., Ryu, H. B., & Kim, W. (2019). Community-based tourism as a sustainable direction in destination development: An empirical examination of visitor behaviors. *Sustainability*, 11(10), 2864. doi:10.3390/su11102864
- Hussain, A., Fatima, N., & Kumar, D. (2011). Bibliometric analysis of the 'Electronic Library' journal (2000-2010). *Webology*, 8(1), 1-11.

- Karacaoğlu, S., & Birdir, K. (2018). Sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik açıdan yerel halkın toplum temelli turizm gelişimine ilişkin algı, tutum ve desteği. *Journal of International Social Research*, 11(55), 1099-1111. doi:10.17719/jisr.20185537280
- Karacaoğlu, S., Yolal, M., & Birdir, K. (2016). Toplum temelli turizm projelerinde katılım ve paylaşım: Misi köyü örneği. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 103-124.
- Lee, T. H. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 34, 37-46. doi:10.1016/j.tourman.2012.03.007
- Lemelin, R. H., Koster, R., & Youroukos, N. (2015). Tangible and intangible indicators of successful Aboriginal tourism initiatives: A case study of two successful Aboriginal tourism lodges in Northern Canada. *Tourism Management*, 47, 318-328. doi:10.1016/j.tourman.2014.10.011
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A. ..., & Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000100. doi:10.1371/journal.pmed.1000100
- Mariam, K., Singh, M., Yaja, M., & Kumar, A. (2024). Negative perception of the local community towards tourism development. *Tourism and Hospitality Management*, 30(1), 15-25. doi:10.20867/thm.30.1.2
- Murphy, P. (1985). *Tourism: A community approach*. London: Methuen. doi:10.4324/9780203068533
- Obst, C. (2016). Framing sustainable tourism. unwto statistics and tourism satellite account programme. *Measuring Sustainable Tourism*, 1-17.
- Pramanik, P. D., & Rahmanita, M. (2023). Strengthening the role of local community in developing countries through community-based tourism from education perspective: Bibliometric analysis. *Indonesian Journal of Multidisciplinary Research*, 3(2), 331-348. doi:10.17509/ijomr.v3i2.57948
- Ruiz-Ballesteros, E. (2023). What community for community-based tourism? *Current Issues in Tourism*, 26(16), 2664-2677. doi:10.1080/13683500.2022.2091982
- Salazar, N. B. (2017). Community-based cultural tourism: Issues, threats and opportunities. In *Tourism and Poverty Reduction* (pp. 131-144). Routledge. doi:10.1080/09669582.2011.596279
- Santos, V., Ramos, P., Sousa, B., Almeida, N., & Valeri, M. (2022a). Factors influencing touristic consumer behaviour. *Journal of Organizational Change Management*, 35(3), 409-429. doi:10.1108/JOCM-02-2021-0032.
- Sayın, Ç. (2023). Toplum temelli turizm ve yerel yönetimler. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-19. doi:10.58455/cutsad.1282509
- Sheldon, J. P. & Abenoja, T. (2001). Resident attitudes in a mature destination: The case of Waikiki. *Tourism Management*, 22(5), 435-443. doi:10.1016/S0261-5177(01)00009-7
- Snyman, S. (2016). Strategic community participation in sustainable tourism. In *Reframing sustainable tourism* (pp. 65-80). Springer. doi:10.1007/978-94-017-7209-9_5
- Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. (UN Global Compact). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları*. Erişim tarihi: 10.08.2023, globalcompactturkiye.org.
- Tasci, A. D., Semrad, K. J., & Yılmaz, S. S. (2013). *Community based tourism: Finding the equilibrium in the COMCEC context-Setting the pathway for the future*. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Temizkan, P., Çiçek, D., & Özdemir, C. (2015). Bibliometric profile of articles published on health tourism. *Journal of Human Sciences*, 12(2), 394-415. doi:10.14687/ijhs.v12i2.387
- Tuncer, M. (2019). Bir toplum temelli turizm örneği olarak Sonsuz Şükran Köyü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 1027-1042. doi:10.33692/avrasyad.543662

Wallin, J. A. (2005). Bibliometric methods: Pitfalls and possibilities. *Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology*, *97*(5), 261-275. [doi:/10.1111/j.1742-7843.2005.pto_139.x](https://doi.org/10.1111/j.1742-7843.2005.pto_139.x)

Yanes, A., Zielinski, S., Diaz Cano, M., & Kim, S., I. (2019). Community-based tourism in developing countries: A framework for policy evaluation. *Sustainability*, *11*(9), 2506. doi:10.3390/su11092506